

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3^{ος} όρ.), 106 74 Αθήνα

Τηλ: 210-7233221, 210-7233216, fax:210-7233217, e-mail: info@nchr.gr

Οι συνθήκες κράτησης σε αστυνομικά κρατητήρια και χώρους κράτησης αλλοδαπών*

I. Εισαγωγή

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (εφεξής ΕΕΔΑ) υιοθέτησε στις 10.04.2008 μία εκτενή έκθεση σχετικά με τα «δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές».¹ Κατά την επεξεργασία των θέσεων/προτάσεων της από μία *ad hoc* ομάδα² που συστήθηκε γι' αυτό το σκοπό αποφασίστηκε να δοθεί προτεραιότητα στα προβλήματα που εγείρει ο σωφρονιστικός εγκλεισμός προκειμένου η παρέμβαση της ΕΕΔΑ να καταστεί όσο γίνεται πιο αποτελεσματική. Επιπλέον αποφασίστηκε τα ζητήματα που άπτονται των συνθηκών κράτησης σε μη σωφρονιστικά καταστήματα να αποτελέσουν αντικείμενο αυτοτελούς επεξεργασίας σε ένα ύστερο στάδιο. Σε συνέχεια της ως άνω απόφασης, η ΕΕΔΑ επανέρχεται με την παρούσα εισήγηση στο ζήτημα των συνθηκών κράτησης σε αστυνομικά κρατητήρια και χώρους κράτησης αλλοδαπών.

Η ΕΕΔΑ ασχολήθηκε για πρώτη φορά με το ζήτημα των συνθηκών κράτησης –γενικά- στην Ελλάδα ήδη από το 2001, όταν δημοσίευσε την πρώτη έκθεσή της για το ζήτημα,³ στηριζόμενη κυρίως στα πορίσματα της

* Η παρούσα απόφαση υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 29.04.2010 συνεδρίασή της. Εισηγητές: Αναπλ. Καθηγητής Λ.-Α. Σισιλιάνος, Αντιπρόεδρος ΕΕΔΑ και εκπρόσωπος ΙΜΔΑ και Λ.-Μ. Μπολάνη, επιστημονική συνεργάτιδα ΕΕΔΑ.

¹ ΕΕΔΑ, *Έκθεση 2007*, σελ. 209 επ.

² Η ομάδα αποτελείτο από τους/τις Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Λ.-Α. Σισιλιάνο, Π. Στάγκο, Α. Τάκη, Γ. Ιωαννίδη, και την επιστημονική συνεργάτιδα Χρ. Παπαδοπούλου.

³ ΕΕΔΑ, «Προτάσεις για τις συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα», *Έκθεση 2001*, σελ. 143 επ.

Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (εφεξής ΕΠΒ)⁴ μετά την *ad hoc* επίσκεψη της τελευταίας στην χώρα, το 1999.

Η ΕΕΔΑ εξέτασε εκ νέου το θέμα τον Ιανουάριο του 2003, διατυπώνοντας προς την πολιτεία μία σειρά από προτάσεις που βασιζόνταν – κυρίως – στις παρατηρήσεις της ΕΠΒ μετά από την τακτική της επίσκεψη στην χώρα τον Σεπτέμβριο του 2001, κατά την διάρκεια της οποίας είχε, μάλιστα, υπάρξει συνάντηση με το προεδρείο της ΕΕΔΑ.⁵ Εκτός από τα πορίσματα της ΕΠΒ, η εισήγηση είχε συνεκτιμήσει και τις παρατηρήσεις της *Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων των Ηνωμένων Εθνών* (εφεξής ΕκΒ), τις παρατηρήσεις του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα ΔτΑ για τις συνθήκες κράτησης κατά την επίσκεψή του στην Ελλάδα το 2002, και τις απαντήσεις των ελληνικών αρμοδίων αρχών.⁶

Στη συνέχεια, τον Ιανουάριο του 2004 η ΕΕΔΑ επεξεργάστηκε και κατέθεσε προς τους αρμόδιους φορείς, πρόταση κύρωσης από την Ελλάδα του *Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων*.⁷

Τον Μάρτιο του 2004 η Επιτροπή κατέθεσε κείμενο επισημάνσεων⁸ σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων στην Ελλάδα, στην αρμόδια Επιτροπή του ΟΗΕ, μετά από αίτημα της τελευταίας, στα πλαίσιο της εξέτασης της τέταρτης περιοδικής έκθεσης της χώρας. Επιπλέον, τον Φεβρουάριο του 2010 η ΕΕΔΑ υπέβαλε τις παρατηρήσεις της επί του Σχεδίου της 5^{ης} και 6^{ης} Περιοδικής Έκθεσης της

⁴ Η ΕΠΒ είναι όργανο της *Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας* (εφεξής Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων) η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1949/1991 (ΦΕΚ Α' 83). Η ΕΠΒ έχει επισκεφτεί επτά φορές την Ελλάδα: το 1993, το 1996, το 1997, το 1999, το 2001, το 2005, το 2007 και το 2008. Οι επισκέψεις του 1996, του 1999, του 2007 και του 2008 ήταν *ad hoc* επισκέψεις.

⁵ Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στις 26.09.2001. Βλ. αναλυτικά ΕΕΔΑ, *Έκθεση 2001*, σελ. 58.

⁶ ΕΕΔΑ, «Οι συνθήκες κράτησης το 2002 στην Ελλάδα», *Έκθεση 2002*, σελ. 249 επ.

⁷ ΕΕΔΑ, «Απόφαση επί του θέματος της πρόληψης των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας μέσω της κύρωσης και εφαρμογής από την Ελλάδα του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της σχετικής Σύμβασης του ΟΗΕ», *Έκθεση 2003*, σελ. 245 επ.

⁸ ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης στην Ελλάδα», *Έκθεση 2004*, σελ. 571 επ.

Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων⁹ που της απεστάλη από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Γενική Διεύθυνση Νομοθετικού Συντονισμού και Ειδικών Διεθνών Σχέσεων) και έχει συνταχθεί μετά από τις σχετικές απαντήσεις αρμόδιων Διευθύνσεων του Υπουργείου Δικαιοσύνης και του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη.

Η ΕΕΔΑ στηριζόμενη σε δευτερογενείς πηγές –εκθέσεις διεθνών και εθνικών οργάνων ελέγχου, εκθέσεις διεθνών και εθνικών ΜΚΟ- αποφάσισε να επικεντρωθεί: α) στις συνθήκες σε αστυνομικά κρατητήρια β) στις συνθήκες σε χώρους κράτησης αλλοδαπών (τμήματα συνοριακής φύλαξης,¹⁰ «Ειδικοί Χώροι Παραμονής Αλλοδαπών») και γ) στο ζήτημα της αστυνομικής βίας στους ως άνω χώρους.

II. Συνθήκες στα αστυνομικά κρατητήρια

A) Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων

Τον Ιούνιο του 2009 δόθηκε στη δημοσιότητα η έκθεση σχετικά με την επίσκεψη της ΕΠΒ από τις 23 έως 29 Σεπτεμβρίου 2008 στην Ελλάδα¹¹ μαζί με την απάντηση της ελληνικής κυβέρνησης. Σημειώνεται ότι η επίσκεψη έλαβε χώρα σύμφωνα με το άρθρο 7, παρ. 1 της Σύμβασης, δηλαδή κρίθηκε ότι «απαιτείτο από τις περιστάσεις», όπως άλλωστε και η προηγούμενη επίσκεψη της ΕΠΒ στις 20-27 Φεβρουαρίου 2007.¹²

⁹ Κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1782/1988 (ΦΕΚ Α' 116) συμπεριλαμβανομένης και δήλωσης για τα άρθρα 21 & 22 της Σύμβασης.

¹⁰ Οι χώροι κράτησης στα τμήματα συνοριακής φύλαξης, οι οποίοι στην ουσία είναι κρατητήρια, δεν προορίζονται αποκλειστικά για αλλοδαπούς. Επειδή, ωστόσο, βρίσκονται στα σημεία εισόδου της χώρας η συντριπτική πλειοψηφία των κρατούμενων είναι αλλοδαποί.

¹¹ *Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhumane or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 23 to 29 September 2008*, Strasbourg, 30 June 2009, CPT/Inf (2009) 20.

¹² *Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhumane or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 20 to 27 February 2007*, Strasbourg, 8 February 2008, CPT/Inf (2008) 3.

Η ΕΠΒ το 2007 επισκέφθηκε αρκετά αστυνομικά τμήματα στην Αττική και στον Έβρο και έκρινε ότι οι συνθήκες ήταν κατάλληλες μόνο σε αυτά της Ακρόπολης, του Κολωνού και του Παλιού Φαλήρου, αλλά για κράτηση μικρού διαστήματος. Τα υπόλοιπα είχαν πρόβλημα φυσικού αλλά και τεχνητού φωτισμού, εξαερισμού, καθαριότητας, υπερπληθυσμού και έλλειψη προαύλιου χώρου.

Η ΕΠΒ το 2008 επισκέφθηκε και πάλι αρκετά αστυνομικά τμήματα. Η ΕΠΒ, σε συνέχεια των παρατηρήσεων της μετά την επίσκεψη του 2007, επισήμανε ότι παρά τις δεδηλωμένες προθέσεις της ελληνικής κυβέρνησης για ανακαίνιση των χώρων που είχε επισκεφτεί δεν έχουν σημειωθεί σημαντικές βελτιώσεις στους χώρους που επισκέφτηκε το 2008. Ως συμπερασματική παρατήρηση σημείωσε ότι οι συνθήκες κράτησης παραμένουν ζοφερές καθώς και ότι ο υπερπληθυσμός παραμένει ο κανόνας επιδεινώνοντας την ήδη κακή υποδομή και τις συνθήκες υγιεινής (παρ. 24-25). Χωρίς να υπεισέλθουμε λεπτομερειακά στις συγκεκριμένες συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χώρο κράτησης που επισκέφθηκε η ΕΠΒ, σημειώνουμε επιγραμματικά τα προβλήματα που εντοπίστηκαν σε κάποιους χώρους σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, πέραν του ζητήματος του υπερπληθυσμού¹³: μικρή ή καθόλου πρόσβαση σε φυσικό φως, επαρκής εξαερισμός, ελλιπής καθαριότητα ειδικά στους χώρους υγιεινής, έλλειψη ειδών υγιεινής, έλλειψη κρεβατιών και κουβερτών, έλλειψη προαύλιου χώρου ή/και ελλιπής χρήση αυτών.

Η ελληνική κυβέρνηση στην απάντηση που έστειλε στην ΕΠΒ αναφορικά με την έκθεσή της του 2007 αναγνώρισε τα προβλήματα που υπάρχουν όπως την ανεπάρκεια των υπαρχόντων χώρων, την ακαταλληλότητα πολλών κτιρίων και την έλλειψη φυσικού φωτισμού, εξαερισμού και θέρμανσης και προέβη σε αναλυτική απαρίθμηση των μέτρων που έλαβε για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης στους χώρους που επισκέφθηκε η ΕΠΒ (π.χ. τοποθέτηση νέας μόνωσης στο Τμήμα

¹³ Το ζήτημα του υπερπληθυσμού έχει επισημανθεί και από την Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων των ΗΕ στα τελευταία συμπεράσματα και συστάσεις της προς την Ελλάδα το 2004.

Αλλοδαπών του Πειραιά, τοποθέτηση τεχνητού φωτισμού στο ΑΤ Ακρόπολης κλπ).¹⁴ Στην απάντηση που έστειλε στην ΕΠΒ αναφορικά με την έκθεσή της του 2008 ακολουθεί την ίδια προσέγγιση.¹⁵ Οφείλουμε, ωστόσο, να σημειώσουμε ότι κάποιες από τις απαντήσεις προς τις αιτιάσεις της ΕΠΒ δεν είναι πειστικές (όπως το ότι η χρήση πλαστικών μπουκαλιών για ούρηση όπου αυτή έχει παρατηρηθεί οφείλεται σε κρατούμενους ψυχολογικά διαταραγμένους) ή δεν αποτελούν δικαιολογία (όπως το ότι ο προαυλισμός των κρατουμένων στο ΑΤ Κυψέλης δεν λαμβάνει χώρα επειδή παραπονούνται οι περίοικοι και επειδή θα απαιτείτο μεγάλος αριθμός αστυνομικών για την επιτήρησή τους).

B) Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

Η Ελλάδα καταδικάστηκε για πρώτη φορά από το ΕΔΔΑ για παραβίαση του άρθρου 3 λόγω των συνθηκών κράτησης στην υπόθεση *Dougoz*.¹⁶ Το ΕΔΔΑ είχε κρίνει ότι οι συνθήκες κράτησης στην Αστυνομική Διεύθυνση της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, αλλά και στο κέντρο κράτησης της Δραπετσώνας, και συγκεκριμένα ο μεγάλος συνωστισμός και η έλλειψη ευκολιών για τον ύπνο σε συνδυασμό με την υπερβολικά μακρά διάρκεια της κράτησής του υπό αυτές τις συνθήκες για δέκα και δύο μήνες αντίστοιχα συνιστούσε εξευτελιστική μεταχείριση. Το Δεκέμβριο του 2009, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης έκλεισε αυτήν την υπόθεση θεωρώντας ότι η Ελλάδα έχει λάβει τα απαραίτητα γενικά μέτρα για να συμμορφωθεί με την απόφαση του ΕΔΔΑ.¹⁷

¹⁴ *Response of the Government of Greece to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Greece from 20 to 27 February 2007*, Strasbourg, 8 February 2008, CPT/Inf (2008) 4.

¹⁵ *Response of the Government of Greece to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Greece from 23 to 29 September 2008*, Strasbourg, 30 June 2009, CPT/Inf (2009) 21.

¹⁶ *Dougoz v. Greece*, Judgment of 6 March 2001.

¹⁷ Resolution CM/ResDH(2009)128.

Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα έχει καταδικαστεί 6 φορές από το ΕΔΔΑ για παραβίαση του άρθρου 3 λόγω των συνθηκών κράτησης. Στην υπόθεση *Kaja*¹⁸ το Δικαστήριο έκρινε ότι «ο χώρος κρατήσεως της Υποδιεύθυνσης Ασφάλειας Λάρισας δεν ήταν χώρος κατάλληλος για τόσο μακρά κράτηση όσο αυτή των τριών μηνών, η οποία επεβλήθη στον προσφεύγοντα. Από την ίδια τη φύση του, πρόκειται για ένα χώρο ο οποίος προορίζεται για μικρής διάρκειας παραμονή των κατηγορουμένων. Λόγω των χαρακτηριστικών του, χωρίς προαύλιο, χωρίς εσωτερική υποδομή παρασκευής και προσφοράς φαγητού, χωρίς ραδιόφωνο ή τηλεόραση για να έχει ο προσφεύγων επαφή με τον έξω κόσμο [...] δεν είναι προσαρμοσμένος στις ανάγκες παρατεταμένου εγκλεισμού».¹⁹ Αναφορικά με αυτήν την υπόθεση, η Επιτροπή Υπουργών στο πλαίσιο γενικών μέτρων για τη συμμόρφωση της Ελλάδας με την απόφαση του ΕΔΔΑ έχει ζητήσει πληροφορίες από την Ελλάδα για το τι μέτρα προτίθεται να λάβει για το ζήτημα της μακρόχρονης παραμονής κρατούμενων σε αστυνομικά κρατητήρια, συμπεριλαμβανομένων αλλοδαπών υπό απέλαση, και πρόκειται να επανεξετάσει την υπόθεση σε επόμενη συνεδρίασή της.

Στην υπόθεση *Σιάσιος και λοιποί*,²⁰ οι προσφεύγοντες κρατήθηκαν ως προφυλακιστέοι για διάστημα περίπου 3 μηνών στο Αστυνομικό Τμήμα Κατερίνης μέχρι να μεταφερθούν στις φυλακές Θεσσαλονίκης. Το ΕΔΔΑ και πάλι έκρινε ότι το αστυνομικό κρατητήριο «από την ίδια τη φύση του, πρόκειται για ένα χώρο προοριζόμενο να υποδέχεται κατηγορούμενους για ένα βραχύ διάστημα. Χωρίς εξωτερικό προαύλιο για περίπατο ή φυσική άσκηση ούτε υποδομή εσωτερικού εστιατορίου, ούτε συσκευή ραδιοφώνου ή τηλεόρασης για την επικοινωνία με τον έξω κόσμο [...] ο σταθμός κράτησης δεν είναι προσαρμοσμένος στις ανάγκες μιας παρατεταμένης κράτησης» και ως εκ τούτου η κράτηση των προσφευγόντων στον επίδικο χώρο αποτέλεσε εξευτελιστική μεταχείριση.²¹

¹⁸ *Kaja v. Greece*, Judgment of 27 July 2006.

¹⁹ *Ibid.*, παρ. 49.

²⁰ *Siasios and Others v. Greece*, Judgment of 4 June 2009. Η Επιτροπή Υπουργών θα εξετάσει αυτήν την υπόθεση το Μάρτιο του 2010.

²¹ *Ibid.*, παρ. 32-33.

Στην υπόθεση *Βαφειάδης* ο προσφεύγων –τοξικομανής-, ο οποίος συνελήφθη επειδή πούλησε ναρκωτικές ουσίες σε ανήλικο, κρατήθηκε στην Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης για εκατό μέρες περίπου λόγω έλλειψης διαθέσιμου χώρου στις φυλακές. Το ΕΔΔΑ επαναλαμβάνοντας τα όσα ως άνω είχε πει στις υποθέσεις *Kaja* και *Σιάσιος* και επισημαίνοντας το γεγονός ότι «το ποσό των 5,87 ευρώ την ημέρα, που είχε στη διάθεσή του ο προσφεύγων για τη σίτισή του, ήταν πενιχρό και δε μπορούσε να του εξασφαλίσει κατάλληλη και επαρκή ημερήσια τροφή, αφού έπρεπε να την παραγγέλνει σε εστιατόρια που εφαρμόζουν τις τιμές της αγοράς» θεώρησε ότι η μακρόχρονη κράτηση υπό αυτές τις συνθήκες συνιστούσε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση.²²

Στην υπόθεση *Shuvaev* ο προσφεύγων, ο οποίος συνελήφθη επειδή πούλησε ναρκωτικές ουσίες σε ανήλικο, κρατήθηκε στην Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης για τρεις μήνες περίπου λόγω έλλειψης διαθέσιμου χώρου στις φυλακές. Το ΕΔΔΑ επαναλαμβάνοντας τα όσα είχε πει στην υπόθεση *Βαφειάδης* έκρινε ότι η μακρόχρονη κράτηση του προσφεύγοντος υπό αυτές τις συνθήκες συνιστούσε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση.²³

Στην πιο πρόσφατη απόφασή του στην υπόθεση *Tabesh*,²⁴ το ΕΔΔΑ και πάλι έκρινε ότι η κράτηση για περίπου τρεις μήνες του προσφεύγοντος υπό καθεστώς διοικητικής απέλασης στην Υποδιεύθυνση Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης υπό παρόμοιες συνθήκες με αυτές των άλλων υποθέσεων συνιστούσε εξευτελιστική μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.²⁵

Γ) Ο Συνήγορος του Πολίτη

²² *Vafiadis v. Greece*, Judgment of 2 July 2009, παρ. 35-38. Η Επιτροπή Υπουργών θα εξετάσει αυτήν την υπόθεση το Μάρτιο του 2010.

²³ *Shuvaev v. Greece*, Judgment of 29 October 2009, παρ. 36-40.

²⁴ *Tabesh v. Greece*, Judgment of 26 November 2009.

²⁵ Τέλος, σημειώνουμε, επίσης, ότι εκκρεμεί κατά της Ελλάδας ενώπιον του ΕΔΔΑ άλλη μία υπόθεση για ζητήματα συνθηκών κράτησης σε κρατητήρια αστυνομικών τμημάτων: *Efraimidi v. Greece* (Application No 33225/2008).

Το 2007 ο Συνήγορος του Πολίτη (εφεξής ΣτΠ) εξέδωσε πόρισμα με θέμα την «Παραμονή «ποινικών» κρατουμένων σε αστυνομικά κρατητήρια».²⁶ Μετά από καταγγελίες κρατουμένων σε αστυνομικά κρατητήρια της Θεσσαλονίκης ο ΣτΠ διενήργησε αυτεπάγγελτη έρευνα. Σύμφωνα με το πόρισμα, από το έτος 2005 και μετά παρατηρείται μία σώραυση κρατουμένων σε χώρους αστυνομικής κράτησης της ευρύτερης περιοχής της Θεσ/κης. Πέραν του σημαντικού αριθμού αλλοδαπών που παραμένουν κρατούμενοι προκειμένου να απελαθούν, παρατηρείται υψηλός αριθμός κρατουμένων, οι οποίοι βρίσκονται υπό μεταγωγή με αποτέλεσμα αυτός ο πληθυσμός να παραμένει στα κρατητήρια για διάστημα από 10 μέρες έως και τρεις ή παραπάνω μήνες. Η μακρά παραμονή στα αστυνομικά κρατητήρια αποδίδεται στην άρνηση της Δικαστικής Φυλακής Θεσσαλονίκης να παραλάβει τους προορισμένους γι' αυτήν κρατούμενους.

Ο ΣτΠ σημείωσε, όπως έχει κάνει και το ΕΔΔΑ, ότι οι υποδομές των αστυνομικών κρατητηρίων είναι προορισμένες για την κράτηση ατόμων για πολύ μικρά διαστήματα, είτε κατά την προδικασία είτε σε περίπτωση μεταγωγής. Για το λόγο αυτό δεν εξασφαλίζουν συνθήκες σταθερής διαβίωσης, αλλά μόνο προσωρινής παραμονής. Όπως, άλλωστε σημειώνει σύμφωνα με το άρθρο 66, παρ. 6 του ΠΔ 141/1991 «στα αστυνομικά κρατητήρια δεν επιτρέπεται η κράτηση υποδικών ή καταδικών που προορίζονται για Σωφρονιστικό Κατάστημα, με εξαίρεση τον απολύτως αναγκαίο πριν τη μεταγωγή χρόνο και εφόσον δεν είναι δυνατή η απευθείας μεταγωγή και παράδοση σ' αυτό».

Επιπλέον, ο Συνήγορος του Πολίτη στις 27 Αυγούστου 2009 επισκέφθηκε τους χώρους κράτησης της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής. Η επίσκεψη του κλιμακίου εστίασε στο ζήτημα της χρήσης του χώρου προαυλισμού ως χώρου κράτησης των υπό μεταγωγή αλλοδαπών. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του, η παραμονή κι ακόμη περισσότερο η διανυκτέρευση των εν λόγω αλλοδαπών στον ανοικτό χώρο προαυλισμού με μόνο εφόδιο μία

²⁶ Συνήγορος του Πολίτη, «Παραμονή «ποινικών» κρατουμένων σε αστυνομικά κρατητήρια», Μάιος 2007, http://www.synigoros.gr/pdfs/30_10_porisma_paramoni_poinikwn_kratoumenwn.pdf.

κουβέρτα ακόμη και αν θεωρηθεί ως όλως εξαιρετικό μέτρο, επιβαλλόμενο, κατά τους ισχυρισμούς της Διοίκησης, από τις περιστάσεις φαίνεται να αποτελεί δυσανάλογη προσβολή της αξιοπρέπειάς τους.²⁷

III. Συνθήκες στους Χώρους Κράτησης Αλλοδαπών

A) Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων

Η ΕΠΒ επισκέφθηκε το 2007 αρκετούς χώρους κράτησης αλλοδαπών. Σε ό,τι αφορά τα τμήματα συνοριακής φύλαξης θεώρησε τις συνθήκες γενικά απαράδεκτες ακόμα και για κράτηση μικρής περιόδου εντοπίζοντας τα προβλήματα στην έλλειψη επαρκούς φυσικού φωτισμού, εξαερισμού, καθαριότητας, υπερπληθυσμού, προαυλισμού. Η ΕΠΒ εξέφρασε την ικανοποίησή της για τη διακοπή λειτουργίας του «Ειδικού Χώρου Παραμονής Αλλοδαπών» (εφεξής «ΕΧΠΑ») Πέπλου και την κατασκευή του «ΕΧΠΑ» Φυλακίου, ωστόσο επισήμανε ότι η νέα εγκατάσταση δεν ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές που έχει προτείνει (παρ. 27). Οι παρατηρήσεις της ΕΠΒ για τους άλλους χώρους που επισκέφτηκε συνοψίζονται στα εξής: έλλειψη προαύλιου χώρου, κρεβατιών, καθαριότητας, χώρων δραστηριοτήτων, πρόσβασης σε χώρους υγιεινής, επαρκούς χώρου ανά κρατούμενο, επαρκούς προσωπικού, ενημέρωσης των κρατουμένων για τα δικαιώματά τους.

Η ΕΠΒ επισκέφθηκε και το 2008 αρκετούς χώρους κράτησης αλλοδαπών. Σημειώνουμε και πάλι επιγραμματικά τα προβλήματα που εντοπίστηκαν από την ΕΠΒ πλην του υπερπληθυσμού: προβληματική πρόσβαση στις τουαλέτες, έλλειψη χώρου για προαυλισμό ή/και ελλιπής χρήση αυτών, έλλειψη κρεβατιών, έλλειψη σε είδη υγιεινής, έλλειψη δραστηριοτήτων, έλλειψη επαρκούς προσωπικού, μη επαρκές φαγητό, κράτηση γυναικών και αντρών στους ίδιους χώρους.

²⁷ Συνήγορος του Πολίτη, «Έκθεση αυτοψίας στους χώρους κράτησης της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής», http://www.synigoros.gr/allodapoi/pdfs_01/8528_2_AutopsiaAxiologisi%281%29.pdf.

Η ΕΠΒ επισκέφθηκε επίσης τον «ΕΧΠΑ» Μυτιλήνης στην Παγανή και χαρακτήρισε τις εκεί συνθήκες «αποκρουστικές». Σημειώνουμε ότι με απόφαση του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη ο χώρος αυτός έκλεισε το φθινόπωρο του 2009. Οι συνθήκες στον «ΕΧΠΑ» στο Φυλάκιο που άρχισε να λειτουργεί την άνοιξη του 2007 κρίθηκαν από την ΕΠΒ ικανοποιητικές δίνοντας μάλιστα έμφαση ότι αυτό είναι αποτέλεσμα της καλής συνεργασίας μεταξύ της Αστυνομίας και της Νομαρχίας. (παρ. 41)

Οι απαντήσεις της ελληνικής κυβέρνησης στις εκθέσεις της ΕΠΒ του 2007 και 2008 αναγνωρίζουν κάποια από τα προβλήματα –με κάποια προσπάθεια υποβάθμισής τους, ωστόσο- και αναφέρονται στα μέτρα (ανακατασκευές, επιδιορθώσεις) που έχει ήδη ή προτίθεται να λάβει το αρμόδιο Υπουργείο, όπως η παύση λειτουργίας των «ΕΧΠΑ» Πέπλου και Βρυσίκας. Ορισμένες απαντήσεις και πάλι όμως δεν είναι πειστικές, όπως για παράδειγμα το ότι ο υπερπληθυσμός που παρατηρήθηκε σε αρκετά τμήματα συνοριακής φύλαξης της Αλεξανδρούπολης οφείλεται στο γεγονός ότι ο «ΕΧΠΑ» Πέπλου είχε κλείσει, αφού ακόμα και αν λειτουργούσε η χωρητικότητά του πάλι δε θα μπορούσε να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της περιοχής.

B) Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου²⁸

Στην υπόθεση *S.D.* ο προσφεύγων κρατήθηκε για δύο μήνες υπό καθεστώς διοικητικής απέλασης στο κέντρο κράτησης του τμήματος συνοριακής φύλαξης Σουφλίου. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός «ότι έμεινε έγκλειστος για δύο μήνες σε ένα προκατασκευασμένο κατάλυμα, χωρίς τη δυνατότητα να βγαίνει έξω, χωρίς τη δυνατότητα να τηλεφωνεί και χωρίς να έχει στη διάθεσή του κουβέρτες, καθαρά σεντόνια και επαρκή

²⁸ Σημειώνουμε, επίσης, ότι εκκρεμούν υποθέσεις ενώπιον του ΕΔΔΑ για συνθήκες κράτησης σε χώρους κράτησης αλλοδαπών: *Zontul v. Greece*, (Application No. 12294/07), *A.A. v. Greece*, (Application No. 12186/08), *Mathloom v. Greece*, (Application No. 48883/07), *R.U. v. Greece*, (Application No. 2237/08).

προϊόντα υγιεινής» συνιστούσε εξευτελιστική μεταχείριση του προσφεύγοντος.²⁹

Γ) Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης

Ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης επισκέφτηκε την Ελλάδα στις 8-10 Δεκεμβρίου 2008 με αντικείμενο τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο.³⁰ Αναφορικά με το Τμήμα Συνοριακής Φύλαξης Φερών που επισκέφτηκε ο Επίτροπος παρατήρησε ότι δεν υπήρχε τηλέφωνο στο χώρο κράτησης, έλλειψη κρεβατιών, έλλειψη καθαριότητας στους χώρους υγιεινής, ενώ οι κρατούμενοι παραπονέθηκαν ότι δεν έβγαιναν σχεδόν ποτέ από τα κρατητήρια. Επίσης, σημειώνουμε ότι ο Επίτροπος επισκέφθηκε και πάλι την Ελλάδα τον Φεβρουάριο του 2010 και συναντήθηκε με το προεδρείο της ΕΕΔΑ. Κατά την επίσκεψή του, επί της οποίας δεν έχει δημοσιεύσει ακόμα σχετική έκθεση, εστίασε μεταξύ άλλων, στο υπό εξέταση ζήτημα.

Δ) Ο Συνήγορος του Πολίτη

Το καλοκαίρι του 2007 κλιμάκιο του ΣτΠ πραγματοποίησε αυτοψίες σε χώρους κράτησης αλλοδαπών στη Σάμο,³¹ στη Μυτιλήνη,³² στον Έβρο³³ και στη Ροδόπη.³⁴ Τα προβλήματα που εντόπισε συνοψίζονται στα εξής: ανεπαρκής χορήγηση ειδών προσωπικής υγιεινής, ζητήματα καθαριότητας, ανεπαρκής αριθμός καρτοτηλεφώνων, ελλιπής προαυλισμός, ανεπαρκής θέρμανση, ανεπάρκεια διερμηνέων. Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι όταν ο

²⁹ *S.D. v. Greece*, Judgment of 11 June 2009, παρ. 51-52.

³⁰ Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, *Report Following his Visit to Greece on 8-10 December 2008, Issue Reviewed: Human Rights of Asylum Seekers*, Strasbourg, 4 February 2009, CommDH(2009)6.

³¹ http://www.synigoros.gr/allodapoi/pdfs/autopsia_samo_29_01.pdf

³² http://www.synigoros.gr/allodapoi/pdfs/autopsia_lesvos_29_01.pdf

³³ http://www.synigoros.gr/allodapoi/pdfs/autopsia_evros_29_01.pdf

³⁴ http://www.synigoros.gr/allodapoi/pdfs/autopsia_thraki_29_01.pdf

ΣτΠ επισκέφθηκε το κέντρο κράτησης αλλοδαπών στην Παγανή είχε κρίνει τις εγκαταστάσεις του κέντρου ως κατ' αρχήν καλές εξασφαλίζοντας στους κρατούμενους τις αναγκαίες συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης. Ωστόσο, δύο χρόνια μετά η κατάσταση είχε χειροτερέψει σε τέτοιο βαθμό που η Πολιτεία αποφάσισε τη διακοπή λειτουργίας του κέντρου. Επίσης, ο ΣτΠ ήταν πολύ επικριτικός για τις συνθήκες στο τότε κέντρο κράτησης αλλοδαπών στη Σάμο (ένα παλιό καπνεργοστάσιο), το οποίο μετά από λίγους μήνες έκλεισε.³⁵

E) Έκθεση Human Rights Watch

Η Human Rights Watch έκανε επιτόπια έρευνα το καλοκαίρι του 2008.³⁶ Διεξήγαγε συνεντεύξεις με 173 αλλοδαπούς και επισκέφτηκε αρκετούς χώρους κράτησης αλλοδαπών. Τα πορίσματά της συνοψίζονται στα εξής: ελλιπής σίτιση, ελλιπής προαυλισμός, υπερπληθυσμός, έλλειψη καθαριότητας, ανεπαρκή είδη προσωπικής υγιεινής. Σημειώνουμε ότι έκρινε τις συνθήκες στο νέο κέντρο κράτησης αλλοδαπών στη Σάμο ικανοποιητικές.

ΣΤ) Έκθεση της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Ομάδα της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου επισκέφθηκε τους νομούς Έβρου και Ροδόπης από 25 έως 29 Νοεμβρίου 2009, στο πλαίσιο έρευνας για τις συνθήκες κράτησης των παράτυπων μεταναστών.³⁷ Επισκέφθηκε το τμήμα συνοριακής φύλαξης Ιάσμου, Φερρών,

³⁵ Κλιμάκιο ειδικών επιστημόνων του ΣτΠ, επισκέφθηκε τους χώρους κράτησης παρανόμως εισερχομένων αλλοδαπών (και αυτοúντων άσυλο) στην Βέννα της Ροδόπης, στις 23-24 Μαρτίου 2010. Η αυτοψία, πραγματοποιήθηκε περίπου έναν μήνα μετά από περιστατικό εξέγερσης και με αφορμή καταγγελίες για τις συνθήκες διαβίωσης στους χώρους κράτησης. Τα ευρήματα της αυτοψίας θα γνωστοποιηθούν κατά το προσεχές διάστημα.

³⁶ Human Rights Watch, *Stuck in a Revolving Door: Iraqis and Other Asylum Seekers and Migrants at the Greece/Turkey Entrance to the European Union*, November 2008.

³⁷ Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, *Αναφορά σχετικά με τους χώρους κράτησης μεταναστών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα στην Ροδόπη και τον Έβρο*, Θεσσαλονίκη, 03.01.2010.

Κήπων, Τυχερού, Σουφλίου, Ισαακίου, «ΕΧΠΑ» Βέννας και Φυλακίου και συνέταξε σχετική Έκθεση.

Σύμφωνα με τα πορίσματα της Έκθεσης: α) οι συνθήκες δε συνάδουν με τις προδιαγραφές χώρων κράτησης. Ειδικά ο «ΕΧΠΑ» Βέννας και το Τμήμα Συνοριακής Φύλαξης Τυχερού βρίσκονται σε τέτοια κατάσταση που θίγουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και δεν επιδέχονται βελτίωσης, β) από τους χώρους κράτησης απουσιάζουν κάθε είδους διακριτικά στοιχεία, πινακίδες και σήματα που να υποδηλώνουν την παρουσία δημόσιας υπηρεσίας και δη της αστυνομίας, γ) σε πολλές περιπτώσεις δεν υπάρχει επαρκής φωτισμός, αερισμός και θέρμανση του χώρου, με εξαίρεση τον Κυπρίνο, δ) στον ίδιο χώρο συχνά κρατούνται άντρες με γυναίκες και παιδιά, ε) δυνατότητα προαυλισμού δεν υπάρχει ουσιαστικά σε κανένα κέντρο. Ακόμα και στα κέντρα κράτησης όπου υπάρχει κατάλληλος προαύλιος χώρος, λόγω του αυξημένου αριθμού των κρατουμένων και της παράλληλης έλλειψης προσωπικού φύλαξης, οι κρατούμενοι προαυλίζονται για ελάχιστο χρονικό διάστημα και όχι επί καθημερινής βάσης, στ) η σίτιση σε πολλές περιπτώσεις είναι ανεπαρκής, η ποσότητα και ποιότητα ποικίλλει, ζ) οι συνθήκες υγιεινής και η διανομή ειδών υγιεινής είναι από ανεπαρκείς έως ανύπαρκτες, η) υπάρχει ελάχιστο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό και αυτό περιστασιακά, θ) οι κρατούμενοι βρίσκονται σε πλήρη σύγχυση αναφορικά με τα δικαιώματά τους, το χρόνο κράτησης και ενημερώνονται ελλιπώς ως προς τις διαδικασίες ασύλου, ενώ δε διατίθενται διερμηνείς, και ι) ο υπερπληθυσμός επιτείνει τα προβλήματα των κακών κτιριακών εγκαταστάσεων και υποδομών, ιδίως σε ό,τι αφορά θέματα υγείας.

IV. Αστυνομική βία σε χώρους κράτησης

A) Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων

Στην έκθεση του 2007 η ΕΠΒ επεσήμανε ότι δεν έχει υπάρξει καμία βελτίωση στη μεταχείριση των κρατουμένων από τα όργανα της τάξης. Για

άλλη μία φορά άκουσε σημαντικό αριθμό καταγγελιών κακομεταχείρισης κρατουμένων από αστυνομικούς, κυρίως ξυλοδαρμούς κατά τη σύλληψη ή ανάκριση (παρ. 11). Σε αρκετές περιπτώσεις οι γιατροί της αποστολής της ΕΠΒ συμπέραναν ότι οι καταγγελίες περί κακομεταχείρισης φαίνονταν ακριβείς στο μέτρο που πιστοποιούνταν από τα τραύματα των κρατουμένων που εξέτασαν.

Στην έκθεσή της το 2008 η ΕΠΒ επισημαίνει ότι κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της κατέστη κοινώνος σημαντικό αριθμού καταγγελιών για κακομεταχείριση κρατουμένων από αστυνομικούς μετά τη σύλλησή τους για διάπραξη αδικημάτων. Η καταγγελλόμενη κακομεταχείριση συνίστατο σε κλωτσιές, μπουνιές και χτυπήματα με γκλομπς, συχνά μάλιστα κατά τη διάρκεια ανακρίσεων. Ενώ ορισμένοι κρατούμενοι ισχυρίστηκαν ότι αστυνομικοί τους είχαν απειλήσει με τη χρήση διαφόρων αντικειμένων (παρ. 10), ο αριθμός καταγγελιών για κακομεταχείριση παράτυπων μεταναστών ήταν μικρός. Η καταγγελλόμενη κακομεταχείριση συνίστατο κυρίως σε χαστούκια, κλωτσιές και προφορικές προσβολές, καθώς και απόπειρες εκφοβισμού. Οι καταγγελίες συχνά φαίνονταν να συνδέονται με καταστάσεις όπου ο αλλοδαπός δεν είχε κατανοήσει τις οδηγίες των οργάνων. Ωστόσο, η ΕΠΒ κατέληξε βάσει του συνόλου των πληροφοριών της κατά την επίσκεψη το 2008 στο συμπέρασμα ότι τα άτομα που συλλαμβάνονται διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο κακομεταχείρισης από τα όργανα της τάξης (παρ. 12). Επιπλέον, η ΕΠΒ επισήμανε ότι τα δικαιώματα των κρατούμενων όπως το δικαίωμα ενημέρωσης δικηγόρου ή συγγενικού προσώπου, πρόσβασης σε γιατρό και η ενημέρωση των αλλοδαπών για τα δικαιώματά τους σε γλώσσα που κατανοούν δε γίνονται σεβαστά. (παρ. 19-20).

Στην απάντησή της προς την ΕΠΒ, η ελληνική κυβέρνηση φαίνεται να μην αποδέχεται τις αιτιάσεις σχετικά με τα περιστατικά κακομεταχείρισης στο βαθμό που αυτές δε συνοδεύονται από συγκεκριμένα στοιχεία. Στη συνέχεια παραθέτει τις διαταγές και το υλικό που έχει διανεμηθεί αναφορικά με ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και τις

σχετικές θεματικές τις οποίες διδάσκονται οι αστυνομικοί κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, ενώ τάσσεται κατά της σύστασης μίας ανεξάρτητης αρχής για τη διερεύνηση καταγγελιών θεωρώντας ότι το υπάρχον πλαίσιο είναι επαρκές και αποτελεσματικό.

B) Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

Η υπόθεση *Μπέκος και Κουτρόπουλος*³⁸ αφορούσε τον ξυλοδαρμό των προσφευγόντων από αστυνομικούς κατά τη σύλληψή τους αλλά και κατά τη διάρκεια της ανάκρισης. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι πράξεις των αστυνομικών οργάνων συνιστούσαν απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Επιπλέον, αναφορικά με το διαδικαστικό σκέλος του άρθρου 3 το ΕΔΔΑ έκρινε ότι: «σε αρκετές περιπτώσεις, τόσο κατά τη διάρκεια της ένορκης διοικητικής εξέτασης που διεξήχθη σχετικά με το περιστατικό όσο και κατά τη δικαστική διαδικασία που ακολούθησε, αναγνωρίστηκε ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν κακομεταχείριση κατά τη διάρκεια της κράτησης τους. Ωστόσο, κανείς αστυνομικός δεν τιμωρήθηκε για την κακομεταχείριση των προσφευγόντων είτε στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας είτε στο πλαίσιο των εσωτερικών πειθαρχικών διαδικασιών της αστυνομίας. [...] Επιπλέον, σημειώνεται ότι ούτε στους εμπλεκόμενους αστυνομικούς επεβλήθη η πειθαρχική ποινή της αργίας με πρόσκαιρη παύση, παρά τη σχετική εισήγηση του πορίσματος της ένορκης διοικητικής εξέτασης. Επίσης, το εθνικό δικαστήριο πείστηκε ότι ο λόγος για τον οποίο προκλήθηκαν σωματικές βλάβες στους προσφεύγοντες ήταν ότι φορούσαν ελαφρά μπλουζάκια [sic] κατά τη σύλληψή τους. Έτσι προκύπτει ότι η έρευνα δεν οδήγησε σε απτά αποτελέσματα και οι προσφεύγοντες δεν έτυχαν καμίας μορφής αποκατάστασης για τα παράπονά τους».³⁹ Έτσι, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 λόγω έλλειψης αποτελεσματικής διερεύνησης.

³⁸ *Bekos and Koutropoulos v. Greece*, Judgment of 13 December 2005.

³⁹ *Ibid.*, παρ. 54.

Η υπόθεση *Alsayed Allaham*⁴⁰ αφορά τον ξυλοδαρμό του προσφεύγοντος από αστυνομικούς όταν μετέβη σε αστυνομικό τμήμα για να αναφέρει ληστεία. Στο πλαίσιο της πειθαρχικής διαδικασίας επεβλήθησαν χρηματικά πρόστιμα στους εμπλεκόμενους αστυνομικούς, ενώ κατά την ποινική διαδικασία που κινήθηκε μόνο κατά του ενός, ο αστυνομικός αθώωθηκε. Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε «ότι όταν ένα άτομο τραυματιστεί ενόσω βρίσκεται υπό κράτηση ή υπό τον έλεγχο της αστυνομίας, οποιοσδήποτε τραυματισμός θα αποτελούσε σοβαρό τεκμήριο ότι έπεσε θύμα κακομεταχείρισης. Το Κράτος είναι υποχρεωμένο να παράσχει λογική εξήγηση για τις αιτίες του τραυματισμού, ελλείψει της οποίας σαφώς ανακύπτει θέμα βάσει του άρθρου 3. Δεν επαρκεί το Κράτος απλώς να αναφέρει την αθώωση των κατηγορουμένων αστυνομικών στην πορεία της ποινικής δίωξης, και συνεπώς, η αθώωση των αστυνομικών όσον αφορά την κατηγορία της επίθεσης σε βάρος ενός ατόμου δεν απαλλάσσει το Κράτος από την υποχρέωσή του βάσει του άρθρου 3 της Σύμβασης να αποδείξει ότι οι τραυματισμοί του πιο πάνω ατόμου ενόσω ήταν υπό τον έλεγχο της αστυνομίας δεν προκλήθηκαν από αστυνομικούς».⁴¹ Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ούτε οι αρμόδιες εθνικές αρχές ούτε η κυβέρνηση ενώπιόν του έδωσαν κάποια πειστική εξήγηση ως προς την προέλευση των τραυματισμών του προσφεύγοντος. Θεωρώντας, λοιπόν, ότι η καταγγελλόμενη κακομεταχείριση πρέπει να προκάλεσε αρκετά σοβαρό πόνο ώστε να μπορούν οι αστυνομικές πράξεις να χαρακτηρισθούν απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση συμπέρανε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3.

Οι υποθέσεις *Ζελίλωφ*⁴² και *Γκαλότσκιν*⁴³ αφορούν και πάλι περιστατικό ξυλοδαρμού σε αστυνομικό τμήμα, στηρίζονται στο ίδιο συμβάν, αλλά εκδικάστηκαν ξεχωριστά. Η ένορκη διοικητική εξέταση που διεξήχθη για την περίπτωση του Ζελίλωφ απάλλαξε τους εμπλεκόμενους αστυνομικούς, ενώ στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας η υπόθεση δεν έφτασε ποτέ στο ακροατήριο. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του

⁴⁰ *Alsayed Allaham v. Greece*, Judgment of 18 January 2007.

⁴¹ *Ibid.*, παρ. 27.

⁴² *Zelilof v. Greece*, Judgment of 24 May 2007.

⁴³ *Galotskin v. Greece*, Judgment of 14 January 2010.

άρθρου 3 διότι η βία που ασκήθηκε στον προσφεύγοντα ήταν υπερβολική. Επίσης έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 ως προς το διαδικαστικό σκέλος, διότι οι σχετικές έρευνες δεν ήταν επαρκώς αποτελεσματικές και ειδικότερα: η πειθαρχική έρευνα δεν ήταν εξονυχιστική όπως απαιτείται, επέδειξε επιλεκτική και ασυνεπή στάση ως προς την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων, δεν έλαβε υπόψη την ιατροδικαστική εξέταση του προσφεύγοντος, η δικαστική έρευνα δεν διατάχθηκε αυτεπαγγέλτως, οι εισαγγελικές έρευνες στηρίχθηκαν ουσιαστικά στην ΕΔΕ και δεν εξέτασαν ως μάρτυρα τον προσφεύγοντα. Αλλά και στην υπόθεση *Γκαλότσκιν* το ΕΔΔΑ έκρινε με σχεδόν ταυτόσημη συλλογιστική ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 τόσο ως προς το ουσιαστικό όσο και ως προς το διαδικαστικό του σκέλος.⁴⁴

Η πολύ πρόσφατη υπόθεση *Στεφάνου* αφορούσε τον ξυλοδαρμό ενός ανήλικου Ρομά στο Α.Τ. Αργοστολίου. Το Δικαστήριο κρίνοντας ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν απέδειξε ότι τα τραύματα του προσφεύγοντος είχαν προηγηθεί της ανάκρισής του από την Αστυνομία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αυτή ευθύνεται για τη σωματική του βλάβη. Επιπλέον, έκρινε ότι οι πράξεις των αστυνομικών οργάνων συνιστούσαν απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση.⁴⁵

Γ) Συνήγορος του Πολίτη

Ο ΣτΠ εξέδωσε το 2004 πολυσέλιδη ειδική έκθεση με θέμα την «Πειθαρχική-διοικητική διερεύνηση καταγγελιών σε βάρος αστυνομικών υπαλλήλων».⁴⁶ Από τις 176 αναφορές που είχε δεχτεί ο ΣτΠ σχετικά με τη συμπεριφορά αστυνομικών οργάνων, οι 26 αφορούσαν σε

⁴⁴ Σημειώνουμε, επίσης, ότι εκκρεμούν ενώπιον του ΕΔΔΑ υποθέσεις κατά της Ελλάδας για ζητήματα κακομεταχείρισης από αστυνομικούς, αλλά και λιμενικούς –δεδομένου ότι το λιμενικό σώμα υπάγεται πλέον στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη: *Zontul v. Greece*, (Application No. 12294/07), *A.A. v. Greece*, (Application No. 12186/08).

⁴⁵ *Stefanou v. Greece*, Judgment of 22 April 2010, παρ. 49-52.

⁴⁶ Συνήγορος του Πολίτη, *Ειδική έκθεση: Πειθαρχική-διοικητική διερεύνηση καταγγελιών σε βάρος αστυνομικών υπαλλήλων*, Ιούλιος 2004, <http://www.synigoros.gr/reports/astinomikoi.pdf>.

βιαιοπραγίες/κακομεταχείριση. Τα πορίσματα της έρευνας του ΣτΠ επί όλων των αναφορών ήταν τα εξής: α) Κρίσιμες παράμετροι για την αξιοπιστία των διενεργούμενων ερευνών, αλλά και για την εμπέδωση της εμπιστοσύνης των πολιτών στην Ελληνική Αστυνομία και το έργο της, είναι η άρτια τήρηση της πειθαρχικής διαδικασίας, η άρση των όποιων αμφισβητήσεων αφορούν την εν γένει νομιμότητα των αστυνομικών ενεργειών, η έγγραφη και ειδικώς αιτιολογημένη απάντηση, β) ενώ το κανονιστικό πλαίσιο αποσκοπεί να θωρακίσει τη διερεύνηση των σοβαρότερων παραπτωμάτων με τις αυξημένες διαδικαστικές εγγυήσεις της έγγραφης, οιονεί ανακριτικής διαδικασίας που χαρακτηρίζει την ΕΔΕ, στην πράξη γίνεται υπέρμετρη χρήση της άτυπης έρευνας, γ) παρατηρείται παράλειψη άσκησης ΕΔΕ σε περιπτώσεις που υπήρχαν εξ αρχής ή προέκυψαν στοιχεία ικανά να θεμελιώσουν την άσκηση πειθαρχικής δίωξης, ακόμη και σε περιπτώσεις όπου παρατηρείται προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας που θα ενέπιπτε στην απαγορευμένη ταπεινωτική μεταχείριση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, δ) σε περιπτώσεις διεξαγωγής της έρευνας από τον διοικητή του εμπλεκόμενου τμήματος, υπήρξαν δείγματα ελαστικότερης διερεύνησης από αυτήν που απαιτούσαν τα υπάρχοντα στοιχεία. Για τον λόγο αυτό, θα μπορούσε η πρόβλεψη της ανάθεσης της έρευνας σε αξιωματικό άλλης διεύθυνσης να επεκταθεί σε όλες τις εσωτερικές αστυνομικές έρευνες. ε Η ΕΛΑΣ θα μπορούσε να προσδώσει μεγαλύτερα εχέγγυα διαφάνειας και αξιοπιστίας στις εσωτερικές της έρευνες με την πάγια εφαρμογή του μέτρου της προσωρινής μετακίνησης του οργάνου σε βάρος του οποίου ασκείται ΕΔΕ για σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα. στ) Διαπιστώνεται ένα ευρύ φάσμα παραβιάσεων της αρχής της πλήρους και αιτιολογημένης αξιολόγησης των αποδεικτικών μέσων. ζ) Καταγράφονται σοβαρότατες και θεμελιώδεις μορφές παραβίασης των κανόνων της αποδεικτικής διαδικασίας (παράλειψη μνείας και αξιολόγησης αποδεικτικών μέσων). η) Καταγράφονται πλημμέλειες ως προς την ουσιαστική και εμπειριστατωμένη αξιολόγηση (τυπικότητα, επιλεκτικότητα, λογική αντιφατικότητα, κατ' ουσίαν εσφαλμένη εκτίμηση). θ) Καταγράφεται «καταχρηστικώς» διασταλτική ερμηνεία διατάξεων που

αφορούν είτε τη διακριτική ευχέρεια περί τη διενέργεια πειθαρχικού ελέγχου, είτε την ευρύτερη νομιμοποίηση των μέτρων αστυνομικού καταναγκασμού. ι) Παρατηρείται ότι κυρώσεις επιβάλλονται μόνον επί ιδιαίτερος σοβαρών παραπτώματων, πιθανώς λόγω της σχετικής δημοσιότητας. ια) Η ανελαστική αντιστοιχισή μεταξύ παραπτώματων και κυρώσεων στο ισχύον δίκαιο οδηγεί τους πειθαρχικούς προϊσταμένους στον μετριασμό αυτής καθ' εαυτής της διαπίστωσης παραπτώματος. ιβ) Η παρεμβολή ιεραρχικών κρίσεων και προσφυγών των εγκαλουμένων αστυνομικών σε δευτεροβάθμια πειθαρχικά όργανα οδηγεί σε ανατιολόγητες αποκλίσεις ανάμεσα στην εισήγηση του πορίσματος και στην τελικώς επιβαλλόμενη κύρωση.

Δ) Άλλα όργανα ελέγχου και φορείς

Το ζήτημα της αστυνομικής βίας και της αποτελεσματικής διερεύνησης σχετικών καταγγελιών έχει βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τόσο της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων των Ηνωμένων Εθνών όσο και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας. Και τα δύο όργανα αναγνωρίζουν το συγκεκριμένο ζήτημα ως πρόβλημα χωρίς να κάνουν ειδική αναφορά σε συγκεκριμένα περιστατικά.

Επιπλέον, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ στην υπόθεση *Καλαμιώτης*⁴⁷ που αφορούσε κακομεταχείριση κατά τη σύλληψη έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2, παρ. 3 σε σχέση και με το άρθρο 7 του Διεθνούς Συμφώνου για Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα λόγω μη αποτελεσματικής και αμερόληπτης διερεύνησης της καταγγελίας από τις αρμόδιες αρχές, αφού η πειθαρχική διαδικασία περιορίστηκε στη διεξαγωγή άτυπης έρευνας, ο προσφεύγων και οι μάρτυρες δεν έτυχαν ακρόασης, και το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών απέρριψε την απόφαση βάσει της αστυνομικής διερεύνησης.

⁴⁷ *Kalamiotis v. Greece*, Communication No 1486/2006, CCPR/C/93/D/1486/2006 (5 August 2008).

Επίσης και η Human Rights Watch στην Έκθεσή της στο κεφάλαιο για τις συνθήκες κράτησης κάνει αναφορά σε περιστατικά κακομεταχείρισης κρατουμένων αλλοδαπών από αστυνομικά όργανα, όπως χτυπήματα με γκλομπς, χαστούκια, προφορικές προσβολές.

V. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ

Οι παραπάνω εκθέσεις διεθνών και εθνικών οργάνων ελέγχου και μη κυβερνητικών οργανώσεων περιγράφουν μία τουλάχιστον προβληματική κατάσταση σχετικά με τις συνθήκες κράτησης σε μη σωφρονιστικά καταστήματα που χρήζει παρεμβάσεων τόσο βραχυπρόθεσμων όσο και μακροπρόθεσμων. Η ΕΕΔΑ, προτού προβεί σε ειδικότερες παρατηρήσεις για κάθε μία από τις άνω θεματικές, θέλει να επισημάνει ότι προκειμένου το πρόβλημα να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά απαιτείται μία ολιστική προσέγγιση του ζητήματος των συνθηκών κράτησης σε όλους τους χώρους αλλά και των ζητημάτων αλλοδαπών που εισέρχονται στη χώρα χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα. Δεδομένου ότι τα ζητήματα αυτά αποτελούν κρίκους της ίδιας αλυσίδας αποσπασματικά μέτρα δεν μπορούν να δώσουν βιώσιμες λύσεις στα υφιστάμενα προβλήματα.

A) Συνθήκες κράτησης

Το γεγονός, για παράδειγμα, ότι υπόδικοι κρατούνται για μεγάλα χρονικά διαστήματα σε κρατητήρια αστυνομικών τμημάτων -που από τη φύση τους είναι ακατάλληλα για μακρόχρονη παραμονή- επειδή δεν υπάρχει διαθεσιμότητα σε σωφρονιστικά καταστήματα καθιστά αναγκαία την επίλυση του ζητήματος του υπερπληθυσμού στις φυλακές μέσω πολιτικών που δεν περιορίζονται στην κατασκευή νέων φυλακών.

Επιπλέον, το γεγονός ότι πολλοί αλλοδαποί υπό καθεστώς διοικητικής απέλασης κρατούνται για μεγάλα διαστήματα σε αστυνομικά κρατητήρια λόγω έλλειψης ειδικών χώρων παραμονής αλλοδαπών (σύμφωνα

με το άρθρο 5 της ΥΑ 4000/4/46-α' της 27.07.2009) επιτάσσει τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της άτυπης μετανάστευσης που επίσης δεν θα περιορίζονται μόνο στην κατασκευή χώρων κράτησης αλλοδαπών.

Η επίλυση, λοιπόν, των προβληματικών συνθηκών κράτησης σε αστυνομικά κρατητήρια, πέραν ενδεχομένως κάποιων βελτιώσεων των υπάρχουσών δομών, βρίσκεται στη λήψη μέτρων για τα ως άνω δύο ζητήματα. Ειδικότερα για τα σωφρονιστικά καταστήματα επαναφέρουμε τις προτάσεις μας που παραμένουν επίκαιρες.

Αναφορικά με την κράτηση αλλοδαπών υπό καθεστώς διοικητικής απέλασης η ΕΕΔΑ οφείλει κατ' αρχάς να επισημάνει ότι η επιμήκυνση του ανώτατου χρόνου κράτησης από τρεις σε έξι έως δεκαοκτώ μήνες, σύμφωνα με το άρθρο 48 του Ν. 3772/2009 που τροποποίησε το άρθρο 76 του Ν. 3386/2005, οίγουρα δε μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση των συνθηκών στους χώρους κράτησης αλλοδαπών, αλλά μάλλον το αντίθετο. Σημειώνουμε δε ότι η ως άνω τροποποίηση έλαβε χώρα ενώ: α) είναι γνωστό ότι οι υπάρχοντες χώροι κράτησης αλλοδαπών είναι ανεπαρκείς, αλλά και πολλοί από αυτούς ακατάλληλοι, και β) ότι η θέσπιση του ανώτατου ορίου διοικητικής κράτησης των τριών μηνών με το Ν. 2910/2001 (άρθρο 44, παρ. 3) ήταν ένα από τα γενικά μέτρα που έλαβε η Ελλάδα προκειμένου να συμμορφωθεί με την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Dougoz* και που συνέβαλε στο κλείσιμο της υπόθεσης από την πλευρά της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι αυτή η τροπολογία αξιοποιεί όλως αποσπασματικά πανομοιότυπη πρόβλεψη και διατυπώσεις της Οδηγίας της Επιστροφής (Οδηγία 2008/115/ΕΚ), που παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα της σχετικής επιμήκυνσης, *«με την επιφύλαξη του δικαιώματος των κρατών μελών να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ διατάξεις που είναι ευνοϊκότερες για τα πρόσωπα στα οποία εφαρμόζονται»* (άρθρο 4, παρ. 3). Εν προκειμένω η τροπολογία εξαντλεί πλήρως τα μέγιστα επιτρεπτά χρονικά περιθώρια της κράτησης που προβλέπει η Οδηγία. Πρέπει να τονιστεί δε ότι το άρθρο 15, παρ. 1 της Οδηγίας προβλέπει τη *δυνατότητα* κράτησης,

«[ε]κτός εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση δύναται να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά άλλα επαρκή αλλά λιγότερο αναγκαστικά μέτρα».⁴⁸

Μολονότι όμως η σχετική επιμήκυνση του χρόνου κράτησης καλύπτεται στην έκτασή της από την υφιστάμενη κοινοτική ρύθμιση (άρθρο 15), δεν συνοδεύεται από τη δέσμη των εγγυήσεων εκείνων που την καθιστούν, κατά την κρατούσα άποψη και παρά τις εντονότερες αντιρρήσεις που έχει προκαλέσει, συμβατή με την προστασία της προσωπικής ελευθερίας από την ΕΣΔΑ και το Σύνταγμα, ιδίως δε την επιτακτική υποχρέωση διαρκούς επανεξέτασης της νομιμότητας της κράτησης υπό δικαστική εποπτεία κ.α.⁴⁹ Μεταξύ των εγγυήσεων που η τροπολογία παρέλειψε να μεταφέρει στην εθνική έννομη τάξη, παρά τη ρητή πρόβλεψή τους από την Οδηγία, δημιουργώντας σοβαρές αμφιβολίες για τη συμβατότητά της με το γράμμα και το πνεύμα αυτής, αναφέρονται ενδεικτικά η παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής (άρθρο 13, παρ. 3 και 4) και η επανεξέταση της απόφασης κράτησης ανά εύλογα χρονικά διαστήματα (άρθρο 15, παρ. 3).

Ως εκ τούτου είναι απαραίτητο η ελληνική πολιτεία να θεοπίσει τις απαραίτητες εγγυήσεις που επιτάσσει η κοινοτική οδηγία⁵⁰ για τη διοικητική κράτηση των αλλοδαπών καθώς και να εξετάσει το ενδεχόμενο επαναφοράς της τρίμηνης διάρκειας της διοικητικής κράτησης.

Αναφορικά με τη διοικητική κράτηση αλλοδαπών που έχουν υποβάλει αίτημα ασύλου η ΕΕΔΑ οφείλει να σημειώσει τα εξής: το ΠΔ 90/2008 στο άρθρο 13 ορίζει τις περιπτώσεις που ένας αιτών άσυλο μπορεί να κρατηθεί. Η διάταξη αυτή, ωστόσο, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο

⁴⁸ Σχετικά με την αρχή της αναλογικότητας και στο πλαίσιο της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ, βλ. Π. Στάγκος, «Δικαιώματα του ανθρώπου και μεταναστευτική πολιτική. Μια προβληματική σχέση, στην ευρωπαϊκή και την εθνική (ελληνική) της διάσταση», υπό δημοσίευση στην έκδοση των εργασιών του συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Διεθνούς Δικαίου για τα 60 χρόνια της Οικουμενικής Διακήρυξης.

⁴⁹ Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, η νομιμότητα της κράτησης δεν κρίνεται αποκλειστικά βάσει της εθνικής διάταξης που προβλέπει την κράτηση, αλλά του συνόλου της εθνικής έννομης τάξης και των εγγυήσεων του κράτους δικαίου. Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει μη νόμιμη την κράτηση αλλοδαπών στις περιπτώσεις που τα εθνικά δικαστήρια δεν έχουν την αρμοδιότητα να εξετάζουν τις συνθήκες κράτησης και θεωρεί ότι η κράτηση δεν μπορεί να υπερβαίνει ένα εύλογο χρονικό διάστημα (*Amuur v. France*, Judgment of 25 June 1993, παρ. 53, *Quinn v. France*, Judgment of 22 March 1995, παρ. 48, *Chahal v. United Kingdom*, Judgment of 15 November 1996, παρ. 112-113).

⁵⁰ Πρβλ. επίσης άρθρο 5, παρ. 3 και 4.

εφαρμόζεται στην πράξη είναι προβληματικός. Πρώτον, η παρ. 1 ορίζει ότι: «το πρόσωπο που υποβάλλει αίτημα για τη χορήγηση ασύλου, κατά το χρόνο που κρατείται και εκκρεμεί σε βάρος του διαδικασία απέλασης, παραμένει υπό κράτηση και η αίτησή του εξετάζεται με απόλυτη προτεραιότητα». Ωστόσο, το ΕΔΔΑ στην απόφαση *S.D.* έκρινε ότι αιτών άσυλο του οποίου η κράτηση έχει ως νομική βάση την εκτέλεση απόφασης απέλασης παραβιάζει το άρθρο 5, παρ. 1 της ΕΣΔΑ καθώς «για έναν αιτούντα άσυλο, η απέλαση δεν μπορεί να εκτελεσθεί πριν εκδοθεί απόφαση επί της αίτησης ασύλου» (παρ. 62). Συνεπώς, η κράτηση δεν εξυπηρετεί πλέον το σκοπό για τον οποίο επιβλήθηκε και απαιτείται η τροποποίηση της νομικής της βάσης. Δεύτερον, η παρ. 2 του άρθρου 13 του ΠΔ 90/2008 ορίζει τους λόγους για τους οποίους αστυνομική αρχή μπορεί με απόφασή της να περιορίζει τους αιτούντες σε κατάλληλο χώρο, μεταξύ των οποίων, το δημόσιο συμφέρον ή δημόσια τάξη. Πέραν του ότι η διάταξη αναφέρεται σε περιορισμό και όχι σε κράτηση, έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο να διατάσσεται η κράτηση αιτούντων άσυλο για λόγους δημοσίου συμφέροντος ή δημόσιας τάξης χωρίς ωστόσο οι λόγοι αυτοί να συγκεκριμενοποιούνται στην σχετική απόφαση. Το ΕΔΔΑ και πάλι στην *S.D.* σημείωσε ότι οι αρχές δεν απαλλάσσονται από το να διευκρινίζουν αφού εξετάσουν κάθε ξεχωριστή περίπτωση σε τι συνίστανται οι ως άνω λόγοι. (παρ. 66). Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η κράτηση των αιτούντων άσυλο είναι σε κάποια σημεία της προβληματική.

Η κράτηση, λοιπόν, των αιτούντων άσυλο επιδεινώνει τις ήδη προβληματικές συνθήκες κρατητηρίων ή χώρων κράτησης αλλοδαπών αφού προστίθενται και αυτοί στον πληθυσμό των κρατουμένων. Η επίλυση του ζητήματος αυτού βρίσκεται στη θεσμοθέτηση μίας δίκαιης, αποτελεσματικής και ταχείας διαδικασίας ασύλου και όχι στη μη σωστή εφαρμογή ή κατάχρηση του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου. Ως εκ τούτου η ΕΕΔΑ πέραν αυτών των επισημάνσεων, χαιρετίζει την εξαγγελία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για τη δημιουργία αυτόνομης Υπηρεσίας Ασύλου και τη θεσμοθέτηση νέας διαδικασίας τονίζοντας ότι για να στεφθεί με

επιτυχία το εγχείρημα αυτό είναι απαραίτητη η στελέχωση της υπηρεσίας με κατάλληλο –αριθμητικά και ποιοτικά- προσωπικό.

Ειδικά σε ό,τι αφορά τους επονομαζόμενους «Ειδικούς Χώρους Παραμονής Αλλοδαπών» η ΕΕΔΑ υπογραμμίζει ότι το νομικό πλαίσιο λειτουργίας τους πρέπει να χαρακτηριστεί εάν όχι ανύπαρκτο, τουλάχιστον θολό. Σύμφωνα με το άρθρο 81, παρ. 1 του Ν. 3386/2005 αλλοδαπός υπό απέλαση «μέχρις ότου ολοκληρωθούν οι διαδικασίες απέλασής του παραμένει σε ειδικούς χώρους, οι οποίοι ιδρύονται με απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Οικονομίας και Οικονομικών, Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Δημόσιας Τάξης. Με την ίδια απόφαση καθορίζονται οι προδιαγραφές και οι όροι λειτουργίας των χώρων αυτών». Η παρ. 2 ορίζει ότι: «την ευθύνη της φύλαξης των ειδικών χώρων παραμονής έχει η Ελληνική Αστυνομία». Επίσης, σύμφωνα με την Εγκύκλιο Αριθμ. 38 της 23 Δεκεμβρίου 2005 του Υπουργείου Εσωτερικών με θέμα «Εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 3386/2005 (ΦΕΚ 212 Α'/23.8.05) «επισημαίνεται ότι η φύλαξη λαθρομεταναστών στη χώρα γίνεται σύμφωνα με τα σχέδια «Ποσειδώνιο» και «Βαλκάνιο» σε κέντρα προσωρινής διαμονής λαθρομεταναστών, την αρμοδιότητα για τη λειτουργία των οποίων έχουν οι κατά τόπους Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις».

Σημειώνουμε ότι υπουργική απόφαση ίδρυσης «ΕΧΠΑ» δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα. Γι' αυτό άλλωστε χρησιμοποιούνται και διάφοροι χαρακτηρισμοί, όπως «Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών», «Κέντρο Προσωρινής Διαμονής», «Κέντρα Υποδοχής και Φιλοξενίας Μεταναστών». Το μοναδικό «πλαίσιο λειτουργίας» των χώρων κράτησης αλλοδαπών είναι η ως άνω εγκύκλιος. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει απόφαση ίδρυσής τους και κανονισμός λειτουργίας τους, προβληματικό από μόνο του, έχει επισημανθεί επανειλημμένως και από την ΕΠΒ. Επιπλέον, ο κατακερματισμός των διαφόρων αρμοδιοτήτων ως προς τη λειτουργία των «ΕΧΠΑ» μεταξύ της Αστυνομίας και των Νομαρχιών δημιουργεί μεγάλα προβλήματα. Έτσι για παράδειγμα την ευθύνη για τεχνικά και

κατασκευαστικά θέματα, καθώς και για τη σίτιση, ρουχισμό, φάρμακα και μισθούς υπαλλήλων τη φέρει η Νομαρχία, ενώ πολλές φορές υπεύθυνοι των κέντρων ορίζονται αστυνομικά όργανα (όπως ήταν για την Παγανή ο Υποδιοικητής Ασφάλειας της Αστυνομικής Διεύθυνσης Λέσβου). Ενδεικτική επίσης του προβλήματος είναι η απάντηση της ελληνικής κυβέρνησης στην ΕΠΒ, σύμφωνα με την οποία ενώ η ελληνική αστυνομία είναι υπεύθυνη αποκλειστικά για τη φύλαξη των «ΕΧΠΑ», παράλληλα η Τεχνική της Υπηρεσία έχει συντάξει σχέδιο Προτύπων για τις προδιαγραφές των χώρων αυτών. Το ζήτημα, λοιπόν, αυτό πρέπει να επιλυθεί το ταχύτερο δυνατόν.

Στο σημείο αυτό η ΕΕΔΑ θα παρακολουθήσει με ενδιαφέρον την υλοποίηση της εξαγγελίας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη περί δημιουργίας Κέντρων Πρώτης Υποδοχής (Screening Centers) στα σημεία εισόδου της χώρας, στα οποία θα επιτελείται ο εντοπισμός, από το σύνολο των άρτι αφιχθέντων χωρίς νόμιμες διατυπώσεις, των ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας (π.χ. πρόσφυγες, δικαιούχοι επικουρικής προστασίας) και των ατόμων με άλλες ειδικές ανάγκες (όπως θύματα βασανιστηρίων, θύματα εμπορίας ανθρώπων, άτομα με ιδιαίτερα ιατρικά προβλήματα) και στη συνέχεια θα ακολουθούνται τα δέοντα για κάθε κατηγορία αλλοδαπών. Ωστόσο, πρέπει να επισημάνουμε ότι η φιλοσοφία γύρω από την ίδρυση των «Κέντρων Πρώτης Υποδοχής» είναι διαφορετική από αυτήν των «ΕΧΠΑ» καθώς οι τελευταίοι αυτοί ειδικοί χώροι προορίζονται αποκλειστικά για την κράτηση των υπό απέλαση αλλοδαπών. Δεδομένου ότι οι δύο τύποι κέντρων προορίζονται να εκπληρώνουν διαφορετικούς σκοπούς και οι ρόλοι τους είναι διακριτοί, η ίδρυση των «Κέντρων Πρώτης Υποδοχής» δεν αναιρεί την αναγκαιότητα ύπαρξης και λειτουργίας των «ΕΧΠΑ» και συνεπώς η ρύθμιση των ζητημάτων λειτουργίας τους επείγει.

Σε ό,τι αφορά τα ζητήματα κράτησης αλλοδαπών, η ΕΕΔΑ θέλει να τονίσει ότι πρέπει να λαμβάνεται ειδική μέριμνα για τους ανήλικους. Δεδομένου ότι οι ανήλικοι συνιστούν μία ιδιαίτερη ομάδα καθώς και ότι η δέουσα μεταχείρισή τους είναι συνισταμένη πολλών παραμέτρων, η ΕΕΔΑ επιφυλάσσεται να επανέλθει με αναλυτικές προτάσεις. Προς το παρόν

περιορίζεται να επαναλάβει τη θέση της για τους ασυνόδευτους ανήλικους περί κατάργησης του μέτρου της αστυνομικής κράτησης για παράνομη είσοδο στη χώρα και την αντικατάστασή του από εναλλακτικά μέτρα φιλοξενίας ή/και προστατευτικής φύλαξης, σε κατάλληλες δομές, όσο διαρκούν οι ενέργειες για την ταυτοποίησή τους, τη διερεύνηση των συνθηκών και αιτιών εισόδου τους στη χώρα, την αναζήτηση του οικογενειακού τους περιβάλλοντος και τον καθορισμό της έννομης προστασίας τους.⁵¹

B) Αστυνομική βία

Αναφορικά με το ζήτημα της κακομεταχείρισης κρατουμένων από αστυνομικά όργανα, η ΕΕΔΑ θέλει να τονίσει ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου περνάει μέσα από τη σωστή –αρχική και περιοδική- εκπαίδευση των οργάνων της τάξης. Η πρόληψη αποφέρει πάντοτε καλύτερα αποτελέσματα από την καταστολή και αυτή μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της σωστής εκπαίδευσης των αστυνομικών οργάνων, κυρίως στα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά και σε μεθόδους ανακριτικής. Χωρίς τη γνώση των τελευταίων αυτών μεθόδων είναι πολύ πιθανό ότι τα αστυνομικά όργανα θα καταφύγουν στην κακομεταχείριση των κρατουμένων.

Η ανάγκη, άλλωστε, για μία σωστή εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα των σωμάτων ασφαλείας που θα έχει ως αποτέλεσμα την καλλιέργεια μίας αντίστοιχης κουλτούρας αναδείχτηκε από το περιστατικό που έλαβε χώρα κατά την παρέλαση της 25^{ης} Μαρτίου όπου μέλη της Ομάδας Υποβρύχιων Καταστροφών αναφώνησαν συνθήματα άκρως ρατσιστικού περιεχομένου.

Η ΕΕΔΑ δε μπορεί να μην αναφερθεί στην εξαγγελία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για την αναμόρφωση της εκπαίδευσης των αστυνομικών. Οφείλει, ωστόσο, να εκφράσει τη δυσαρέσκεία της για τη μη

⁵¹ ΕΕΔΑ, «Προτάσεις σχετικά με το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων», *Εκθεση 2006*, σελ. 151 επ.

πρόσκλησή της να συμμετάσχει στην προσπάθεια αυτή, στο βαθμό που της αναλογεί, δεδομένου ότι είχε αναλάβει πρωτοβουλίες επί του συγκεκριμένου ζητήματος σε συνεργασία με την πρώην Γενική Γραμματεία Δημόσιας Τάξης.

Επιπλέον, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι ο περιορισμός των περιστατικών αστυνομικής βίας δεν μπορεί να επιτευχθεί αν δεν υπάρξει ένα σαφές μήνυμα, στην πράξη, από πλευράς φυσικής και πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου για μηδενική ανοχή τέτοιων περιστατικών, κάτι που μεταφράζεται στην ενδελεχή και αποτελεσματική διερεύνηση των όποιων καταγγελιών και στην επιβολή ανάλογων κυρώσεων.

Το Σεπτέμβριο του 2008 θεσπίστηκε νέο «Πειθαρχικό Δίκαιο Αστυνομικού Προσωπικού» με το ΠΔ 120/2008, το οποίο υιοθέτησε δυστυχώς λίγες μόνο από τις προτάσεις-συστάσεις του ΣτΠ, όπως την απόσυρση του κριτηρίου «συμφέρον της Υπηρεσίας» από τις εναλλακτικές προϋποθέσεις αποχής από την επιβολή κυρώσεων για ελαφρά παραπτώματα. Η σύσταση περί μη διεξαγωγής της έρευνας για πειθαρχικό παράπτωμα από ανώτερο αξιωματικό της ίδιας υπηρεσίας, για παράδειγμα, που επιχειρεί να διασφαλίσει μεγαλύτερη αμεροληψία θεσμοθετήθηκε μόνο για το παράπτωμα των βασανιστηρίων και άλλων προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά την έννοια του άρθρου 137^A ΠΚ.⁵² Η διασφάλιση, ωστόσο, της μεγαλύτερης κατά το δυνατό αμεροληψίας πρέπει να διαπνέει τη διεξαγωγή πειθαρχικής έρευνας για όλες τις καταγγελίες και τα παραπτώματα. Συνεπώς, είναι αναγκαίο να γίνουν επιπρόσθετες αλλαγές στο πειθαρχικό δίκαιο προς την κατεύθυνση που έχει υποδείξει ο ΣτΠ.

Επιπλέον, η ΕΕΔΑ σημειώνει την πρωτοβουλία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη σύστασης Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας που προβλέπεται σε υπό σύνταξη σχέδιο νόμου του Υπουργείου. Η δημιουργία ενός ανεξάρτητου μηχανισμού ελέγχου καταγγελιών κατά αστυνομικών οργάνων αποτελεί πάγιο αίτημα της ΕΠΒ και άλλων φορέων. Η ΕΕΔΑ αναμένει την αποστολή του σχετικού σχεδίου

⁵² Άρθρο 26, παρ. 4 ΠΔ 120/2008

νόμου ώστε να υποβάλει τις παρατηρήσεις της σύμφωνα με τον ιδρυτικό της νόμο.

VI. Προτάσεις

Στη βάση των όσων αναπτύχθηκαν ανωτέρω, η ΕΕΔΑ προβαίνει στις εξής συστάσεις:

- 1) Συμμόρφωση με όλες τις συστάσεις της ΕΠΒ και ιδίως με αυτές που αφορούν τον καλύτερο συντονισμό μεταξύ των αστυνομικών και συνοριακών τμημάτων για την αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού και τον απαραίτητο διαχωρισμό μεταξύ γυναικών και αντρών στους χώρους κράτησης αλλοδαπών.
- 2) Υιοθέτηση και εφαρμογή στην πράξη των συστάσεων της ΕΕΔΑ για τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα.
- 3) Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων (OPCAT).
- 4) Άμεση έκδοση Υπουργικής Απόφασης περί ίδρυσης και λειτουργίας «ΕΧΠΑ».
- 5) Κατασκευή νέων «ΕΧΠΑ» και στελέχωσή τους με κατάλληλο προσωπικό.
- 6) Θέσπιση των εγγυήσεων που επιτάσσει η Οδηγία 2008/115/ΕΚ για τη διοικητική κράτηση των αλλοδαπών και επανεξέταση της επαναφοράς του ανώτατου ορίου των τριών μηνών για την κράτηση των υπό απέλαση αλλοδαπών.
- 7) Αυστηρή εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου για την κράτηση αιτούντων άσυλο.
- 8) Λήψη ειδικής μέριμνας για την κράτηση των ανηλίκων.
- 9) Λήψη μέριμνας για την κατάλληλη εκπαίδευση των αστυνομικών οργάνων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους με έμφαση στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των σύγχρονων ανακριτικών μεθόδων.

- 10) Ίδρυση Γραφείου διερεύνησης καταγγελιών κατά αστυνομικών οργάνων με τις απαραίτητες εγγυήσεις προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας το οποίο θα αποφαινεται κατά τρόπο δεσμευτικό για τη Διοίκηση.
- 11) Υιοθέτηση των προτάσεων του Συνηγόρου του Πολίτη σχετικά με το πειθαρχικό δίκαιο του αστυνομικού προσωπικού που δεν έχουν ενσωματωθεί ήδη στο ΠΔ 120/2008.
- 12) Σύσταση και λειτουργία, το ταχύτερο δυνατό, της νέας Υπηρεσίας Ασύλου.
- 13) Ίδρυση και κατάλληλη στελέχωση των νέων Κέντρων Πρώτης Υποδοχής (Screening Centers).

Αθήνα, 29 Απριλίου 2010